

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук,
професора Сергєєвої Діани Борисівни на дисертацію
Мурзо Євгенії Олександрівни «Розслідування кримінальних
правопорушень, пов'язаних з мародерством», поданої на
здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»**

Ступінь актуальності обраної теми. Ефективна боротьба із кримінальними правопорушеннями, пов'язаними із мародерством, є новим викликом, із яким зіштовхнулися вітчизняні правоохоронні органи після повномасштабного вторгнення в Україну. Їх розкриття та розслідування потребує перегляду загальних підходів до розслідування та розробки нових криміналістичних методик. Актуальність цього питання зумовлена відсутністю усталеної слідчо-судової практики та єдиного підходу до кваліфікації таких кримінальних правопорушень, браком ґрунтовних наукових досліджень у зазначеній сфері.

Згідно зі статистичними даними, представленими на сайті Офісу Генерального прокурора, воєнних злочинів (ст. 438 КК України) 2022 року зареєстровано 60 387 випадків, що майже збігається з показниками 2023 року (60 944). 2024 року відбулося суттєве зниження до 28 788 випадків, що удвічі менше порівняно з попереднім роком. У січні 2025 року вже зафіксовано 2 804 випадки.

Водночас, офіційні статистичні дані лише частково відображають реальні показники щодо вчинення даних кримінальних правопорушень унаслідок складності виявлення та документування, доказування обставин кримінального провадження, застосування правопорушниками та іншими зацікавленими особами заходів з приховання та спроб уникнення відповідальності.

Відповідно, наслідком є проблеми документування та доказування обставин кримінального правопорушення та подальшого судового розгляду кримінальних проваджень, пов'язаних з мародерством. Вказані та інші обставини засвідчують актуальність обраної здобувачкою дисертації.

Актуальність обраної теми дослідження додатково аргументується тим, що обрана тема дослідження пов'язана із **науковими програмами, планами, темами**. Зокрема, дисертаційне дослідження виконане відповідно до Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік (затверджена Указом Президента України від 11 травня 2021 року № 189/2021), Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року №454), Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 року, протокол № 23). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 25 жовтня 2022 року (протокол № 14) і включено до Переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України, затверджених 2022 року.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані здобувачкою, є обґрунтованими і достатньо переконливими. Для досягнення поставленої мети з точки зору методології дисертаційне дослідження Є. О. Мурзо базується на основі діалектичного підходу з використанням широкого спектру як загальнонаукових, такі і спеціально-юридичних методів наукового пізнання, які дали змогу оптимально врахувати специфіку об'єкта, предмета, мети й завдань дослідження. Визначені здобувачкою у дисертації методи використано у дисертації в їх взаємозв'язку і взаємозалежності, з

доволі коректним підходом, що забезпечило належний рівень повноти, об'єктивності та достовірності результатів наукового пошуку.

Заслуговує на увагу проведений аналіз наукових розробок та дисертаційних праць відповідно до предмету дослідження, що вказує на врахування здобувачкою наявних тенденцій розвитку у вітчизняному та міжнародному правовому регулюванні та практиці реалізації криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з мародерством.

Дисертантка у роботі використала належні емпіричні джерела: зведені дані вивчення 100 кримінальних проваджень за ч. 4–5 ст. 185, 438 КК України, у період з 2022 до 2024 роки (у різних регіонах України) та узагальнені матеріали вивчення 150 судових рішень, винесених національними судами за кримінальними правопорушеннями, передбаченими ч. 4–5 ст. 185, 432, 438 КК України, у період з 2022 по 2024 роки з Єдиного державного реєстру судових рішень, а також рішення міжнародних судових інстанцій, зокрема Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії та Спеціального суду для Сьєрра-Леоне, що стосуються розслідування та судового розгляду випадків розграбування майна в умовах збройного конфлікту; зведені дані анкетування працівників слідчих підрозділів (серед 50 респондентів – Національної поліції України, Державного бюро розслідувань); систематизовані матеріали Єдиного звіту про кримінальні правопорушення Офісу Генерального прокурора за 2022 рік та січень 2025 року; огляди офіційних звітів і довідок. Під час підготовки дисертації авторка використовувала власний досвід роботи у слідчих підрозділах ГУНП у м. Києві.

Новизна представлених теоретичних результатів проведених здобувачкою досліджень, повнота викладу в опублікованих працях.

Результатам дисертаційного дослідження Є. О. Мурзо характерний належний ступінь наукової новизни, який визначається тим, що представлена дисертаційна робота є першим комплексним науковим дослідженням методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, із

урахуванням особливостей їх кваліфікації, доказування та взаємодії правоохоронних органів в умовах воєнного стану. Це дозволило сформулювати пропозиції щодо вдосконалення методичних підходів до розслідування таких правопорушень та підвищення ефективності роботи слідчих підрозділів. Сформовано ряд наукових положень, що характеризуються новизною:

Зокрема, *вперше*:

- сформульовано криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, що дозволяє чітко розмежовувати крадіжку в умовах воєнного або надзвичайного стану (ч. 4 ст. 185 КК України), мародерство (ст. 432 КК України), розграбування майна як воєнний злочин (ст. 438 КК України);

- сформовано типові слідчі ситуації за ст. 432 КК України (мародерство), що включає аналіз обставин, джерел доказової інформації та першочергових слідчих (розшукових) дій, що дозволяє оптимізувати тактику розслідування;

- запропоновано рекомендації щодо призначення судових експертиз у кримінальних провадженнях у мародерстві, що передбачає проведення дактилоскопічної, молекулярно-генетичної, трасологічної, біологічної, експертизи зброї та слідів і обставин її використання, експертизи матеріалів, речовин та виробів, почеркознавчої, фототехнічної, судово-хімічної експертизи, судово-медичної та комп'ютерно-технічної експертизи для ідентифікації викраденого майна та осіб, причетних до кримінального правопорушення в умовах відсутності сталої судової практики.

Ряд положень було *удосконалено* та *дістали подальшого розвитку*, що розкрито за змістом дисертаційного дослідження.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, у наукових працях. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 6 статтях у наукових фахових виданнях України, 1 статті в науковому періодичному виданні іншої держави, 1 статті в міжнародному виданні, що індексується в базі даних Web of Science, 9 тезах доповідей на наукових конференціях, у тому числі

міжнародних, 2 свідоцтвах про реєстрацію авторського права на твір (№ 125993 від 25.04.2024; № 125994 від 25.04.2024).

Таким чином, ознайомившись із дисертацією та публікаціями Є. О. Мурзо з теми дослідження слід констатувати, що наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертанткою, переважно є обґрунтованими, об'єктивними, достовірними та містять елементи наукової новизни.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації впроваджено та можуть бути використані надалі у:

– *науково-дослідній роботі* для вирішення проблем протидії злочинності, зокрема під час удосконалення методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством (акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 27.05.2024);

– *освітньому процесі* під час оновлення методичних матеріалів із дисциплін «Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», «Досудове розслідування», «Актуальні проблеми застосування кримінального процесуального законодавства», «Взаємодія органів досудового розслідування з оперативними підрозділами та іншими правоохоронними органами під час протидії кримінальним правопорушенням», «Криміналістика», «Актуальні проблеми розкриття та розслідування кримінальних правопорушень» у вищих навчальних закладів правоохоронного спрямування (акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 27.05.2024; акт впровадження Міжрегіональної академії управління персоналом від 31.10.2024).

– *практичній діяльності* експертів для організаційного, методичного та інформаційного забезпечення роботи (акт впровадження Київського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України від 13.08.2024); прокурорів для використання розроблених рекомендацій під час здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням у кримінальних

провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством (акт впровадження Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони Центрального регіону України від 29.01.2025); органів досудового розслідування Національної поліції України під час проведення в системі службової підготовки, семінарів, нарад і підготовки листів-роз'яснень до органів досудового розслідування територіальних органів Національної поліції України (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 07.02.2025 № 20698-2025).

Результати дисертаційного дослідження були впроваджені в межах дослідницького проекту на тему «Мародерство під час війни: аналіз прикладів Боснії та Герцеговини, Сьєрра-Леоне та України» у межах навчального курсу «Підтримка верховенства права та демократії в Україні в умовах війни та післявоєнної відбудови» Програми Центральноєвропейського Університету «Невидимий Університет для України» у весняному семестрі 2024 року. Опубліковані в науковому журналі «Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ» (Том 29, № 3 2024, с. 53–65) матеріали наукової публікації «Криміналізація мародерства у воєнний час: міжнародний та національний досвід» буде впроваджено в навчальний процес у межах курсів Програми Центральноєвропейського Університету «Невидимий Університет для України» у навчальних семестрах (акт впровадження Центральноєвропейського Університету від 31.10.2024). Результати дисертаційного дослідження також були впроваджені в межах наукового дослідження на тему «Виклики та інновації в розслідуванні мародерства як воєнного злочину: аналіз міжнародних підходів та їх імплементація в Україні» («Challenges and Innovations in the Investigation of Pillage as a War Crime: Analysis of International Approaches and Their Application in Ukraine»), яке авторка здійснювала завдяки отриманій стипендії програми Invisible Graduate School на осінній семестр 2024 року в межах курсу «The Security and Political Economy of EU Integration: Theory and Policy».

Більшість положень дисертації може бути використано для законодавчого, методичного та інформаційного забезпечення діяльності судових установ і громадських організацій правоохоронного спрямування.

Оцінка змісту дисертації. Структура дисертаційної роботи Є. О. Мурзо відповідає встановленим вимогам. Вона структурована і складається з анотації (українською та англійською мовами), переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які містять одинадцять підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (460 найменувань) і трьох додатків на 26 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 325 сторінок, з яких основного тексту – 239 сторінок.

Авторка системно і логічно відобразила зміст наукового дослідження, який включає в себе послідовне вирішення проблем дисертації згідно предмета дослідження. Послідовно та змістовно розкрито мета і завдання дослідження з відображенням їх у висновках до розділів і загальних висновках, що сприяє легкості та цілісності сприйняття наукового доробку. Наукові положення та висновки дисертаційного дослідження достатньо обґрунтовані в тексті поданої праці.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представлено дослідження. Анотація викладена державною та англійською мовами.

У *вступі* визначено об'єкт і предмет дослідження, його мету та завдання, наведено актуальність обраної теми та відомості про апробацію результатів дисертаційного дослідження та ін.

У *першому розділі* дисертації «**Теоретичні засади розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством**» досліджується стан наукової розробленості питань розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з мародерством (підрозділ 1.1), формуються поняття та криміналістична класифікація кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством (підрозділ 1.2), а також криміналістична

характеристика злочинів цього виду (підрозділ 1.3), у якій приділяється увага предмету протиправного посягання, способам вчинення кримінальних правопорушень, особі правопорушника та потерпілого, обстановці та слідовій картині як її елементам.

У підрозділі 1.1. авторка робить огляд наукових досліджень та публіцистичних видань, присвячених мародерству як воєнному злочину у світі, та робить слушний висновок про відсутність узгодженості між національними і міжнародним правовими підходами до визначення та кваліфікації мародерства. Відсутність чіткої різниці між крадіжкою, вчиненою в умовах воєнного або надзвичайного стану, мародерством і розграбуванням майна створює проблеми для правозастосовної практики. На тлі цього важливою є необхідність узгодження національного законодавства з міжнародними стандартами та розробка єдиного підходу до правової кваліфікації таких кримінальних правопорушень.

За змістом підрозділу 1.2. авторкою обґрунтовано наявність правової невизначеності понять «в умовах воєнного стану» та «з використанням умов воєнного стану», що спричиняє неоднорідну судову практику, а обмежений перелік кримінальних правопорушень із відповідною кваліфікацією не охоплює всі можливі випадки. Авторка зазначає про необхідність чітко розмежувати мародерство та злочини проти власності, закріпивши конкретні критерії їх кваліфікації, а також удосконалити методи розслідування, враховуючи специфіку збору доказів у бойових умовах.

Робиться висновок, що існує гостра потреба адаптації положень КК України до норм міжнародного права з метою забезпечення кримінальної відповідальності за міжнародні злочини та пропонується авторська редакція ч.1 ст. 438 КК України та доповнення КК України ст. 438¹ «Воєнні злочини проти власності».

У підрозділі 1.3 здійснено спробу сформулювати криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень, пов'язаних з мародерством, до якої, на думку авторки, доцільно віднести такі елементи як: предмет

злочинного посягання, способи вчинення, особи правопорушника та потерпілого й обстановка, в якій вчинюються кримінальні правопорушення, пов'язані з мародерством, – крадіжка, вчинена в умовах воєнного або надзвичайного стану (ч. 4 ст. 185 КК України), розграбування (ст. 438 КК України) та мародерство (ст. 432 КК України).

Розкриваючи предмет протиправного посягання як центральний елемент кримінально-правових відносин, що визначає об'єкт, на який спрямована злочинна діяльність, авторка доходить висновку, що ним є у випадку крадіжки, вчиненої в умовах воєнного або надзвичайного стану, майно, що належить іншій особі й має визначену матеріальну вартість. Ним може бути особисте майно цивільних осіб (гроші, електроніка, прикраси, одяг, харчові продукти), військове майно (амуніція, медичне обладнання, продукти військового призначення), а також майно інфраструктурних об'єктів (обладнання підприємств, транспортних компаній, лікарень). Предметом розграбування майна в контексті порушення законів і звичаїв війни є будь-яка власність як державна, так і приватна, захоплення якої не виправдане військовою необхідністю, що підтверджується нормами міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевської конвенції (матеріальні ресурси, культурні цінності, гуманітарна допомога та медичне обладнання). В українському законодавстві предметом мародерства є майно, що належить померлим або пораненим на полі бою, яке не має військового призначення, речі, що знаходяться при вбитих чи поранених (наприклад, особисті прикраси, гроші в кишенях, інші особисті предмети).

Визначено способи вчинення крадіжок в умовах воєнного або надзвичайного стану, розграбування та мародерства, встановлені форми їх вчинення та методи; охарактеризовано особу злочинця та потерпілого.

Здобувачка, на підставі вивчення обстановки вчинення досліджуваного виду злочину та слідової картини, вдало розкриває їх сутність, зокрема, зазначає: типова обстановка крадіжки, вчиненої в умовах воєнного або надзвичайного стану, є блекаути, зруйновані будівлі чи покинуті житла,

торговельні заклади або транспорт, залишений без нагляду. Злочинці користуються моментами повітряних тривог, бойових дій чи масових евакуацій, коли власники змушені залишати своє майно. Слідова картина охоплює сліди злому дверей чи вікон, залишені злочинні інструменти, відбитки пальців, записи камер спостереження, свідчення очевидців, які помітили злочинців у момент крадіжки.

Розграбування майна відбувається на територіях активних бойових дій, окупації або відступу військових підрозділів, часто в умовах ослабленого контролю. Місцем злочину стають міста, села, будівлі, транспортні засоби чи гуманітарні склади. Слідова картина містить сліди насильницького проникнення, пошкоджені двері або вікна, залишки зброї, відеозаписи чи фотографії руйнувань, документи на власність, сліди застосування зброї, а також свідчення очевидців або записи камер спостереження.

Мародерство вчиняється військовослужбовцями на полі бою або одразу після бою, коли контроль за місцевістю відсутній. Типова обстановка – поле бою або місце зосередження поранених і вбитих. Слідова картина включає викрадені особисті речі, сліди фізичного контакту з тілами, відбитки пальців, свідчення інших військових чи місцевих жителів і предмети, знайдені на полі бою, які підтверджують факт злочину.

У *другому розділі* дисертації **«Основи методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством»** визначаються обставини, що підлягають підлягають доказуванню на етапах розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством (підрозділ 2.1), наводяться типові слідчі ситуації, що виникають під час розслідування цих кримінальних правопорушень, та алгоритми їх вирішення (підрозділ 2.2), характеризується взаємодія слідчого з інституціями сектору безпеки та оборони (підрозділ 2.3), встановлюються особливості використання спеціальних знань та спеціальних технічних засобів під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством (підрозділ 2.4).

Позитивно, що за змістом підрозділу 2.1 здобувачка звертає увагу не лише на обставини, які підлягають доказуванню (ст. 91 КПК України), але й спрямовує своє дослідження на визначення переліку обставин, які мають бути додатково встановлені під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством.

За змістом підрозділу 2.2. авторкою підсумовано, що типовими слідчими ситуаціями розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством є наступні: а) встановлено факт крадіжки майна, поєднаної з проникненням у сховище, вчинене громадянином України; б) встановлено факт порушення законів і звичаїв війни (заволодіння чужим майном) військовослужбовцями інших країн або прирівняними до них особами; в) встановлено факт викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитій чи пораненій особі. Для кожної з окреслених типових ситуацій запропонована програма дій слідчого щодо виконання поставлених завдань. Позитивним є включення в запропоновані авторкою програми дій слідчого у відповідних слідчих ситуаціях процесуальних дій, спрямованих на отримання електронних доказів (стор. 132-134 дис.)

Висвітлюючи у підрозділі 2.3. особливості взаємодії слідчого з інституціями сектору безпеки та оборони під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, дисертантка доходить висновку про відсутність єдиного нормативно-правового акту, який би чітко врегулював усі аспекти взаємодії Національної поліції України з інституціями сектору безпеки та оборони під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством в умовах воєнного стану. Результати проведеного дисертанткою опитування слідчих підрозділів Національної поліції України та Державного бюро розслідувань свідчать про неоднозначну оцінку ефективності взаємодії з інституціями сектору безпеки та оборони під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 438 КК України (у контексті розграбування майна). Зокрема, лише 44 % респондентів вважають взаємодію дуже ефективною, що свідчить про наявність

налагоджених механізмів співпраці, водночас 30 % опитаних указують на існування певних проблем, які потребують вирішення.

У підрозділі 2.4. досліджується можливість залучення спеціалістів та експертів до розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством, встановлено завдання, які можуть бути вирішені за їх безпосередньої участі, окреслено ряд проблемних аспектів цієї взаємодії, зокрема, неможливість використання результатів експертних досліджень, проведених французькими, нідерландськими та іншими іноземними експертами (кримінологами, імунологами, генетиками (ДНК) Спеціальної слідчої групи та МКС) як джерела доказів або експертного висновку, оскільки кримінальних провадженнях в Україні можуть використовуватися лише ті докази, які були отримані відповідно до процедур, визначених КПК України.

У *третьому розділі* дисертації **«Проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством»** розкривається організація і тактика проведення огляду місця події та обшуку (підрозділ 3.1), допиту (підрозділ 3.2), висвітлюються особливості призначення експертиз (підрозділ 3.3), а також процесуальне значення результатів негласних слідчих (розшукових) дій (підрозділ 3.4).

За змістом підрозділу 3.1., виокремлюючи особливості проведення оглядів та обшуків, пов'язаних із умовами воєнного стану, доцільною є увага дисертантки, приділена використанню спеціальних методів фіксації, зокрема відеозапису, безпілотних літальних апаратів, робототехнічних комплексів та 3D-сканування для збереження та фіксації обстановки місця злочину та закріплення доказів.

Особливу увагу приділено забезпеченню безперервної відеофіксації проведення обшуків, що дозволяє уникнути порушень процесуальних норм та підвищити доказове значення отриманих фактичних даних. Також значна увага приділена використанню технічних засобів, зокрема засобів дистанційного спостереження, що дають змогу фіксувати місце обшуку в умовах загрози для

життя слідчих. Зважаючи на труднощі, що виникають у зв'язку з відсутністю понять у зоні бойових дій, обґрунтовано необхідність застосування цифрових методів фіксації обшуків.

У підрозділі 3.2. досліджуються аспекти посилення процесуальних гарантій проведення допитів, зокрема, обов'язкове застосування відеофіксації, можливість проведення дистанційних допитів у виняткових випадках, а також забезпечення захисту прав свідків і потерпілих. Цінними є наукові доробки автоки, що стосуються адаптації методик допиту для військовополонених з урахуванням міжнародних стандартів та специфіки їх процесуального статусу. Рекомендовано використовувати структуровані методики процесуального інтерв'ю, зокрема моделі PEACE, яка включає ретельне планування, встановлення контакту, отримання вільного викладу подій, аналіз та оцінку отриманих даних. Крім того, визначено необхідність стандартизації допитів у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із мародерством, що передбачає впровадження розширеного переліку питань для з'ясування обставин вчинення кримінального правопорушення, встановлення мотивів, часу та способу привласнення майна.

У підрозділі 3.3. проаналізовано важливість судових експертиз у кримінальних провадженнях про воєнні злочини, що обумовлено необхідністю точного встановлення фактів привласнення майна, визначення його вартості та ідентифікації осіб, які вчинили злочини. Типовими експертизами в таких кримінальних провадженнях є молекулярно-генетична, судово-медична, трасологічна, товарознавча, дактилоскопічна, портретна, експертиза зброї та відео-, звукозапису. Їх застосування дозволяє підтвердити наявність зв'язку між підозрюваним і місцем злочину, встановити шкоду, заподіяну потерпілим, та відтворити механізм вчинення правопорушення.

У підрозділі 3.4. аргументовано, що ключовими для збору доказів та ідентифікації правопорушників у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із мародерством, є такі негласні слідчі (розшукові) дії, як: аудіо- та відеоконтроль особи (25%), зняття інформації з електронних комунікаційних

мереж (35%), установлення місцезнаходження радіообладнання (21%) та спостереження за місцем (19%), що підтверджує їх важливість у кримінальному процесі. Вказані НСРД дозволяють фіксувати протиправну діяльність у режимі реального часу, встановлювати зв'язки між учасниками злочинних дій та виявляти маршрути переміщення підозрюваних і місця зберігання викраденого майна.

Висновки, сформульовані дисертанткою, відповідають отриманим результатам, завданням та меті дисертаційного дослідження.

Таким чином, дисертація Є. О. Мурзо відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальні наукові та практичні завдання.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувачки. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Євгенії Олександрівни Мурзо, водночас необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. На погляд офіційного опонента, зміст розділу першого дисертації є значно ширшим за його назву, оскільки включає в себе не лише теоретичні, але й правові (підр. 1.1., 1.2. – аналіз міжнародного й вітчизняного законодавства) та праксеологічні (підр. 1.2, 1.3. – формування криміналістичної класифікації та характеристики) засади розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством.

2. За змістом наукової новизни, рубрика «удосконалено», здобувачка заявляє, що нею «розроблено підходи взаємодії слідчого з військовими структурами, що передбачають обмін оперативною інформацією, доступ до військових баз даних, використання супутникових знімків і координацію спільних слідчих (розшукових) дій із Національною поліцією України, ЗСУ та СБУ» (с. 25 дисертації). Варто зауважити, що зміст вказаного результату наукового дослідження не конкретизований. Під час прилюдного захисту

дисертації доцільно уточнити, які основні результати отримано щодо удосконалення підходів взаємодії, наприклад, в контексті обміну інформацією.

3. У підрозділі 1.3.3 «*Особа правопорушника та потерпілого*» наводяться відповідні ознаки осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, пов'язані із мародерством. На погляд офіційного опонента, здобувачці доцільно продовжити дослідження з урахуванням не лише нормативно-правової бази, яка визначає суб'єктність злочину, але й зібраних та вивчених емпіричних даних, зокрема, матеріалів слідчо-судової практики, запропонувати профілактичні заходи стосовно певних категорій осіб із «груп ризику» з метою недопущення вчинення досліджуваних кримінальних правопорушень, встановити кореляційні зв'язки між елементами криміналістичної характеристики, зокрема, між особою правопорушника та способом вчинення злочину, слідовою картиною, предметом злочинного посягання тощо.

Однак, зазначені зауваження носять дискусійний характер, відображають власну наукову позицію офіційного опонента і можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час прилюдного захисту дисертації. Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Ідеї, думки, позиції, результати дослідження і тексти праць інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей або результатів без оформлення належного цитування. Дисертантка відповідально дотримала норми законодавства про авторське право і суміжні права. Дисертаційна робота Є. О. Мурзо є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

1. Дисертація Мурзо Євгенії Олександрівни на тему «*Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством*», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням. У ній отримано нові науково обґрунтовані результати,

що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем формування теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо початкового етапу розслідування незаконного збагачення.

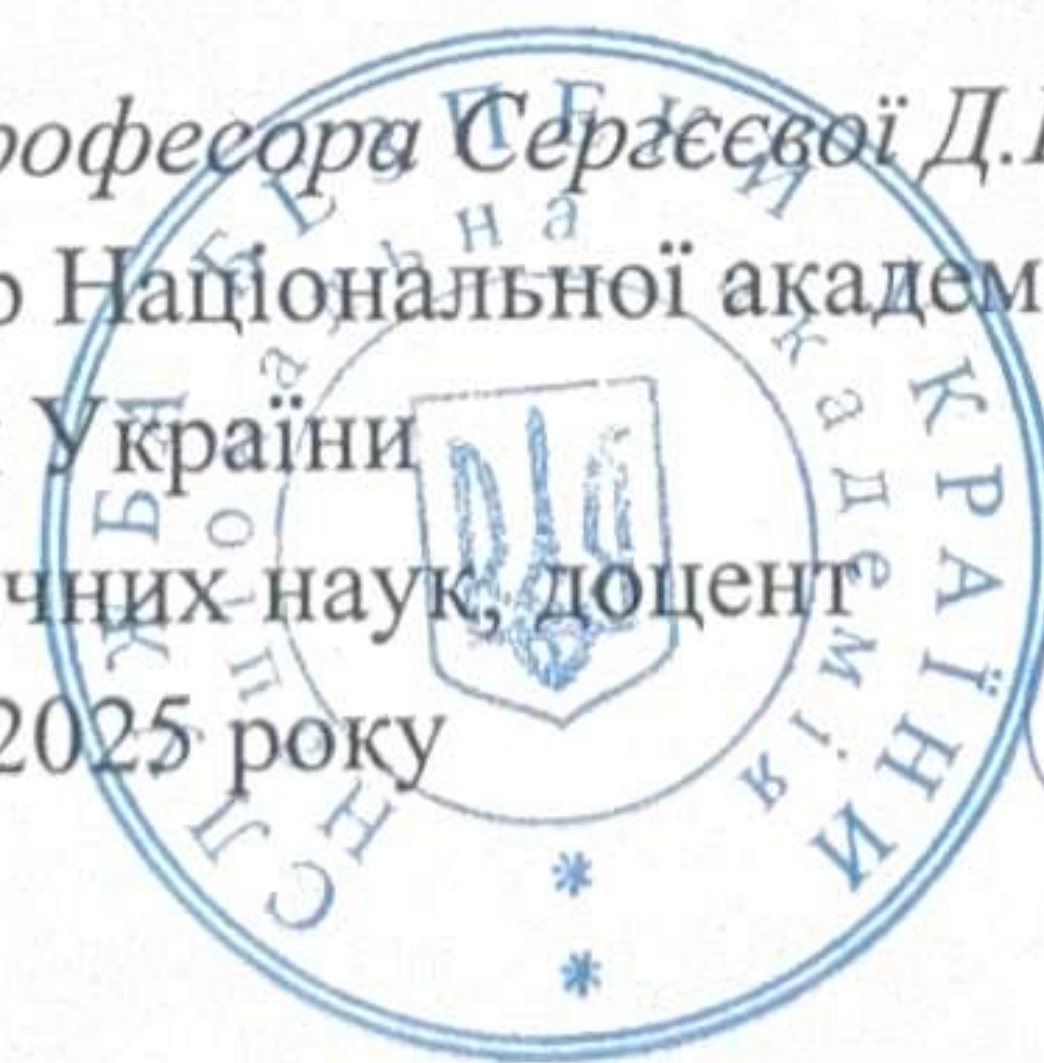
2. Дисертація Мурзо Євгенії Олександрівни на тему «Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством», є завершеною працею, повністю відповідає вимогам спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка Мурзо Євгенія Олександрівня заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

Офіційний опонент –
головний науковий співробітник
лабораторії №1 науково-організаційного центру
Національної академії Служби безпеки України,
доктор юридичних наук, професор
_____. 2025 року

Діана СЕРГЄЄВА

Підпис д.ю.н., професора Сергєєвої Д.Б. засвідчую:
Учений секретар Національної академії
Служби безпеки України
кандидат юридичних наук, доцент
_____. 2025 року

Андрій ПРОЗОРОВ